

30.9.2016

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto lapsiasiavaltuutetun vuosikirjaa 2017 varten

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) kiittää mahdollisuudesta lausua lapsiasiavaltuutetun vuosikirjaa 2017 varten. Lausuntopyynnössä pyydettiin erityisesti kiinnittämään huomiota lasten oikeusturvaan liittyviin kysymyksiin. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta lähestyy tätä kysymystä sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta ja keskittyy erityisesti lapsiin kohdistuvaan väkivallan ja kaltoinkohtelun kysymyksiin sekä haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin. TANE huomauttaa, että YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen toimeenpanoa valvova komitea on viimeisimmässä seurantaraportissaan vuonna 2011 kehottanut Suomea laatimaan kansallisen strategian kaikkien lapsiin kohdistuvan väkivallan muotojen estämiseksi ja käsittelemiseksi.

Lapsiin kohdistuvat väkivaltarikokset

Vuonna 2011 rikoslakiin tehtiin muutos niin, että jatkossa alaikäiseen tai läheiseen kohdistuvat lievät pahoinpitelyt olivat viralliseen syytteen alaisia rikoksia. Lastensuojelulaki taas päivitettiin vuonna 2015, jolloin lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten ilmoitusvelvollisuus laajeni. Nämä lakimuutokset ovat johtaneet ilmoitusten lisääntymiseen, jonka TANE näkee positiivisena kehityksenä. Poliisin tietoon tulleet vanhempien alaikäisiin lapsiin kohdistamat väkivaltatapaukset lisääntyivät vuonna 2015 1566 tapauksesta 2136 tapaukseen eli nousua oli 29 % edellisvuoteen verrattuna. Poikiin kohdistuneet teot lisääntyivät 37,9 % ja tyttöihin 19,6 %.

Alaikäisiin kohdistuneissa rikoksissa oikeuskäsittelyn pitää olla nopeaa ja uhrin täytyy saada tarvittavaa tukea. Valitettavasti esimerkiksi lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten ratkaisut ovat vieneet pitkään, keskimäärin 30,5 kuukautta¹. Myös alaikäisten väkivaltarikosten uhrien palvelut ovat riittämättömät, erityisesti pienillä paikkakunnilla erityispalveluita ei ole saatavilla². *Lapsiin tai vanhempiin*

¹ Tilastokeskus 2014, tiedot vuodelta 2013.

http://www.asianajajaliitto.fi/viestinta/oikeudellisia_uutisia/kotimaiset_tietolahteet/2014/tilastokeskus_syyttaja_ratkaisi_72_000_asiaa_vuonna_2013.7820.news

² LÄHDE?

kohdistuva väkivalta pitäisi ottaa huomioon myös huoltajien tapaamisoikeutta määriteltäessä, kuten Euroopan Neuvoston ns. Istanbulin sopimus vaatii.

Seksuaalinen väkivalta ja kaltoinkohtelu

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaiseman tasa-arvobarometrin mukaan alle 35-vuotiaista naisista 48 % on kokenut seksuaalista häirintää kahden viime vuoden aikana³. Monien muiden tutkimusten mukaan alaikäiset tytöt ja nuoret naiset joutuvat usein seksuaalisen häirinnän kohteiksi⁴. Seksuaalinen ahdistelu kriminalisoitiin rikoslaisissa vuonna 2014, mutta vain koskettelun osalta. Sanallista seksuaalista ahdistelua ei ole kriminalisoitu. Myös sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten häirintä on yleistä.

Sateenkaarinuorten hyvinvointia kartoittaneen tutkimuksen mukaan yli 80 prosenttia transnuorista on kokenut jonkinlaista häirintää⁵.

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on vakava ongelma Suomessa. Uhrin ovat tyypillisesti 12-15-vuotiaita, tätä nuorempien osuus uhreista on kolmannes. Rikoksentehtyjä on yleensä mies ja uhri tyttö. Näiden tapausten osuus kaikista hyväksikäyttörikoksista on noin 90 prosenttia⁶. Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä on myös seksuaalipalvelujen osto lapselta, joka kriminalisoitiin Suomessa vuonna 2006. Ilmiöstä ei ole Suomessa yhtään akateemista tutkimusta, joten emme tiedä kuinka monta lasta hyväksikäytetään vuosittain kaupallisen seksin piirissä. Pohjoismaisissa tutkimuksissa tyttöjen ja poikien osuus uhreissa on suunnilleen yhtä suuri.

Ihmiskaupan uhrin seksuaalisessa hyväksikäyttötarkoituksessa ovat Suomessa usein nuoria naisia tai jopa alaikäisiä tyttöjä. Kansallinen ihmiskaupparaportointi on kiinnittänyt huomiota tähän ja vaatinut muun muassa, että erityisesti kuntien lastensuojelupalveluissa otetaan ihmiskauppakysymykset vakavammin ja koulutetaan henkilökuntaa⁷. Ihmiskaupparaportoinnin mukaan kuntien viranomaisten valmiudet kohdata uhrien tarpeita vaihtelevat ja lastensuojeluviranomaisten kyky tarjota apua alaikäisille ihmiskaupan uhreille tai uhrien lapsille on osoittautunut riittämättömäksi. *Ihmiskaupan uhrien tilannetta on heikentänyt myös Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen linjaus, jonka mukaan turvakodit eivät saa ottaa vastaan ihmiskaupan uhreja. Viime aikoina on myös raportoitu ihmiskaupan uhreista, jotka on käännytetty tai palautettu pienten*

³ Tasa-arvobarometri 2016:

http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yyti_namisu_201600_2016_16132_net_p2.pdf

⁴ Ks. esim. Fagerlund, Monica; Peltola, Marja; Kääriäinen, Juha; Ellonen, Noora ja Sariola, Heikki (2013) Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia.

⁵ Alanko, Katarina (2014). Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa?

Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 146, verkkojulkaisu 72 & Seta, Seta-julkaisu 23. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

⁶ Hinkkanen, Ville (2009) Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Tutkimus rangaistuskäytännöstä ja seksuaalirikosten uusimisesta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 92.

⁷ Kansallisen ihmiskaupparaportoinnin raportti 2014.

lasten kanssa. TANE huomauttaa, että mm. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan tällaisessa erittäin haavoittuvaisessa asemassa olevia lapsia pitää suojella. Tämä pitäisi ottaa huomioon myös ihmiskaupan uhreja koskevassa viranomaispäätöksenteossa.

Tyttöjen sukuelinten silpominen

Tyttöjen sukuelinten silpominen on käytäntö, joka loukkaa lapsen ihmisoikeuksia ja Suomen rikoslakia. YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaan sopimukseen sitoutuneilla valtioilla on velvollisuus toimia lapsille vahingollisten perinteisten tapojen poistamiseksi.

Suomessa tytön sukuelinten silpominen tai siinä mukana olemisesta voi saada teon törkeysasteesta riippuen jopa kymmenen vuoden vankeusrangaistuksen. Näin on silloinkin, kun Suomessa asuva tyttö viedään leikattavaksi ulkomaille. Teko on rangaistava, kun se kohdistuu Suomen kansalaiseen tai täällä pysyvästi asuvaan henkilöön tai kun tekijänä on Suomen kansalainen. Törkeän pahoinpitelyn syyteoikeus vanhenee 20 vuodessa tekopäivästä. YK:n naisten kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen komitea on viimeisimmässä seurantaraportissaan kehottanut Suomea sisällyttämään lainsäädäntöön nimenomaisen säännöksen, jolla naisten sukuelinten silpominen kriminalisoidaan⁸.

Tyttöjen sukuelinten silpominen koskee pientä osaa Suomessa olevia henkilöitä, mistä johtuen se jää helposti huomaamatta tai sen ehkäisyä ei priorisoida kiireellisemmiksi koettujen asioiden rinnalla⁹. Kuntien sosiaali- ja terveydenhuollossa, neuvoloissa ja kouluissa tarvittaisiin lisää tietoa ja osaamista ottaa asia puheeksi ja puuttua tilanteisiin, joissa tytöllä on riski joutua silpomisen uhriksi.

Kunniaan liittyvä väkivalta

Kunniaan liittyvä väkivalta on yksi lähisuhdeväkivallan muoto, joka kohdistuu varsinkin tyttöihin ja naisiin, mutta myös poikiin ja erityisesti HLBTI-vähemmistöihin kuuluviin miehiin. Ihmisoikeusliiton tuore selvitys paljastaa suomalaisten viranomaisten puutteellisen kyvyn tunnistaa kunniaan liittyvää väkivaltaa ja toimia sen ehkäisemiseksi. Asian parissa toimivat järjestöt kohtaavat säännöllisesti työssään erilaisia kunniaan liittyvän väkivallan muotoja, mutta kattava tutkimus- ja tilastotieto puuttuu Suomesta.

Eräs kunniaan liittyvän väkivallan muoto ovat pakkoavioliitot ja lapsiavioliitot. Pakkoavioliittoja ei ole kriminalisoitu Suomessa, vaikka näin on tehty muun muassa Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa. Esimerkiksi Ihmisoikeusliitto vaatii pakkoavioliittojen kriminalisointia.

⁸ <http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=130121&GUID={EB8BDCE1-07D7-4A3D-8720-C4BE66054B0B}>

⁹ Tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen estämisen toimintaohjelma 2012–2016 (FGM). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:8. STM.

Yhdistyneet Kansakunnat kehotti vuonna 2014 jäsenvaltioitaan kieltämään alle 18-vuotiaiden avioliitot. Suomen vuodelta 1929 periytyvä avioliittolaki sallii edelleen lapsiavioliitot osapuolten suostumuksella ja oikeusministeriön luvalla. Alaikäisten avioliittoja solmitaan vuosittain noin 30–40.¹⁰ Nykytilanne mahdollistaa järjestetyt avioliitot ja voi kytkeytyä pahimmillaan myös ihmiskauppaan.

Intersukupuoliset lapset

Monet kansainväliset organisaatiot ovat kehottaneet jäsenmaitaan varmistamaan, ettei intersukupuolisille lapsille tehtäisi tarpeettomia lääketieteellisiä tai kirurgisia toimenpiteitä. Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettisen neuvottelukunnan ETENEn mukaan intersukupuoliset lapset eivät saa Suomessa tarpeeksi psykologista ja/tai psykiatrista tukea. Myös perheille tarjolla olevan vertaistuen saatavuus vaihtelee alueittain. ETENEn mielestä on ongelmallista, että lapsi on määriteltävä väestörekisterijärjestelmässä jo ensimmäisten elinviikkojen kuluessa tytöksi tai pojaksi. ETENE kannustaakin laajaan yhteiskunnalliseen keskusteluun siitä, millä perusteella henkilötunnuksen sukupuolisidonnaisuus on nykyaikana välttämätöntä. *Nämä ovat tärkeitä näkökulmia ja TANE painottaakin, että on tärkeää turvata ja vahvistaa intersukupuolisten lasten itsemääräämisoikeutta monella eri tasolla.*

Alaikäiset turvapaikanhakijat

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsilla on oikeus valtioiden antamaan erityiseen suojeluun ja tukeen. Osa Suomeen tulevista turvapaikanhakijoista on ilman huoltajaa maahan saapuneita lapsia. Yksintulleet lapset ovat erityisen haavoittuvainen ryhmä turvapaikanhakijoiden joukossa.

Vuonna 2013 ilman huoltajaa tulleista lapsista vain yksi sai perheensä Suomeen. Kielteisen päätöksen sai 156 kansainvälistä suojelua saaneen alaikäisen huoltajaa¹¹.

Perheenyhdistämishakemusten käsittelyajat ovat erittäin pitkiä. Vuonna 2010 alaikäisen yksintulleen perheenyhdistämishakemuksen käsittelyaika oli keskimäärin 359 päivää (TEM 29/2014). Mikäli yksintullut alaikäinen ehtii täyttää 18 vuotta ennen kuin päätös turvapaikkahakemukseen tulee, hän ei ole enää oikeutettu perheenyhdistämiseen. Perheenyhdistämistä on viime aikoina päätetty tiukentaa entisestään, joten haavoittuvassa asemassa olevien lasten tilanne huonontuu oletettavasti vielä nykyisestä.

Suomeen yksintulevat lapset saattavat myös jäädä aluksi kokonaan ilman apua. Esimerkiksi kesällä 2015 kun Suomeen saapui paljon turvapaikanhakijoita, joiden joukossa oli myös yksin maahan saapuneita

¹⁰ Tilastokeskuksen väestötilasto

¹¹ Työ- ja elinkeinoministeriö 29/2014. Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden vastaanotto ja järjestelmän kehittämistarpeet

alaikäisiä lapsia, tulijoiden neuvonta ja auttaminen asemilla ja muilla maahantulopaikoilla oli pitkälti vapaaehtoisten käsissä. Avuntarve jatkuu pitkään lasten saavuttua Suomeen. Erään espoolaisen perhekodin alaikäisistä asukkaista noin puolet oli kohdannut seksuaalista väkivaltaa joko kotimaassaan, pakolaismatkalla tai Suomessa. Nämä lapset tarvitsevat monimuotoista ja moniammatillista apua pitkään vielä senkin jälkeen, kun he ovat mahdollisesti saaneet oleskeluluvan.

Sari Raassina
puheenjohtaja

Tanja Auvinen
pääsihteeri